

Sant Cosme: entre el barraquisme i la formació d'un barri

Jordi Ramos Ruiz

El distintiu o idiosincràtic barri de Sant Cosme dins del tractament de la historiografia ha estat tractat en certa manera dins d'un context d'aïllament com a una unitat, sense la seva situació cronològica en els diferents episodis que ha viscut. Tractat a banda de la resta de polígons de la seva problemàtica, la realitat de Sant Cosme va ser conseqüència del barraquisme i la política dels habitatges socials de la dècada de 1960 fins a tocar als Jocs Olímpics de Barcelona al 1992.

En el marc de la postguerra, a partir de la política d'eradicació del barraquisme va néixer el barri de Sant Cosme. Els seus diversos qualificatius al llarg de l'efímera història li han valgut per demostrar que és un barri ben viu i orgànic. La sort de la incipient història del barri de Sant Cosme és que de vegades pot relacionar-se directament amb els seus habitants actuals.

Al llarg de la Història, a les grans ciutats, com sempre passa quan s'amplia el nucli urbà, hi ha un intent en certa manera d'expulsar fins a la perifèria, encara més allunyada, a qui no ha pogut entrar, en comptes d'incloure'l en el seu creixement. Amb aquesta afirmació, el barri de Sant Cosme se'ns presenta com un conjunt de factors sense cap vinculació al que era el Prat a mitjans del segle XX.

La nova creació d'un barri sense cap vinculació a la terra deltaica és conseqüència de la política d'eradicació del barraquisme de la ciutat de Barcelona. Vinculat directament a la política repressiva franquista, malgrat que s'anaven acumulant les formes d'infrahabitatges, el municipi del Prat ha passat a la història actual per les dificultats del nou nucli de Sant Cosme, malgrat que des d'inicis del segle XX el relloguer, la barraca i l'autoconstrucció eren ben presents.

Després de la Guerra Civil espanyola i fins al 1957, el règim franquista iniciava una política repressiva derivada de l'època més autàrquica. Posteriorment, des de 1958 continuava l'esperança de la creació dels nous polígons fins arribar a l'any 1974. Al 1975 i entorn al 1990 hi ha la recerca de la integració social. Aquests diferents episodis, es repeteixen en els nous barris creats pel règim franquista a mitjans del segle XX.

Sant Cosme se'ns presenta com un barri per pal·liar els problemes de la capital que havia vist el creixement urbanístic informal. El barraquisme a Barcelona conformà barris sencers on la població habitava, convivia i socialitzava, al mateix temps que participava activament de l'economia de la ciutat. L'*Obra Sindical del Hogar* (OSH) va ser creada al 1942 vinculada a l'Institut Nacional de l'Habitatge i de l'Institut Municipal de l'Habitació. L'absorció del barraquisme a la perifèria s'inicià quan s'estimà que a Barcelona existia entre 8.000 i 12.000 barraques, amb l'activació del Pla d'urgència social.

Al 1961, es publica un decret on s'establia que l'OSH s'ocuparia de la construcció dels habitatges i la Comissió d'Urbanisme de Barcelona de l'adquisició i expropiació dels terrenys. Amb la nova legislació es permetia construir al voltant de Barcelona 12.000 habitatges. La visita del general Franco a Montjuïc al 1963 i la seva promesa d'eradicar urgentment el barraquisme instava, al Ministeri de l'Habitatge, a la construcció de 6.500 pisos destinats als barraquistes. Per això, sorgiren les Unitats Veïnals d'Absorció (UVA) del barri Pomar de Badalona, Cinco Rosas (actual Camps Blancs) de Sant Boi i Sant Cosme del Prat.

Va ser la lentitud del procés, les mobilitzacions dels veïns contra la inseguretat, el creixement vegetatiu dels barraquistes, les noves barraques al 1987 i els imminents Jocs Olímpics de Barcelona al 1992, els factors per als real·lotjaments. La política d'habitatge equivocada dins d'una política econòmica fracassada va conduir a una situació extremadament crítica, força més que la de la "Barracòpolis" i dels relloguers dels anys vint.

A partir dels decrets de 1963, l'OSH permetia les expropiacions sense passar per la Comissió d'Urbanisme de Barcelona i per tant fora del planejament urbanístic, fins a la revisió del planejament al 1976. La intenció era l'absorció barraquista i la població afectada per les catàstrofes. El consistori pratenc es va manifestar en contra a l'estiu de 1963, per la seva *"facilidad de encharcamiento, escasa pendiente, gran dificultad de desagüe y peligro de inundación por las grandes avenidas del río Llobregat"*.

La UVA de Sant Cosme creada entre 1965 i 1968 va ser projectada amb 2.301 habitatges en 38 hectàrees, qualificats dintre del sòl agrícola pel Pla Comarcal de 1953. Fins i tot envaïa la zona aeroportuària, raó per la qual més tard s'enderrocava una part del polígon. Directament, per a la construcció del barri Sant Cosme es van sacrificar les masies de Cal Puig, Cal Mateuet, Cal Peret Traginer, Can Rigol, Cal Xirivit, Cal Choflis i Cal Cisquet del Natrus. Igual que les altres UVA -Cinco Rosas i Pomar-, Sant Cosme es trobava dins d'un aïllament urbà configurant una àrea d'exclusió social i provocant reformes contínues que van fins i tot culminar, en la substitució progressiva i total de les edificacions.

La Espanya franquista de la dècada de 1960 va intentar vincular-se amb el pensament racionalista i les actuacions centreeuropees d'entreguerres. Ciutats com Viena, Berlín, Frankfurt o Amsterdam presenten una similitud constructiva amb els barris creats pel règim franquista. Les característiques de blocs d'habitatges aïllats (barraquisme vertical), optimitzant l'espai —entorn a 60 m²— i el manteniment de serveis bàsics tenen característiques ben semblants a Bellvitge, la Mina, Ciutat Meridiana i Badia del Vallès.

Els primers pisos de Sant Cosme van ser ocupats al 1967, passant de la il·lusió dels nous propietaris a la desesperació davant les deficiències constructives. D'aquests 600 habitatges, de la primera fase amb ja l'escola creada, al 1972 eren un total de 2.301 habitatges.

Hi ha llocs emblemàtics a Sant Cosme que marquen el discurs històric d'un barri vinculat amb els nous elements arquitectònics. És un bon exemple, la parròquia de Sant Cosme i Sant Damià. Al 1973 amb la defensa dels obrers de La Seda, el recolzament a finals de 1974 per la vaga general i a l'inici de 1976 per reclamar la manca d'empreses, habitatges dignes i definitius va fer créixer la popularitat del nucli eclesiàstic del barri.

A finals de la dècada de 1970, la població del Prat va entrar en relació amb altres poblacions o barris de la perifèria de Barcelona, pel que fa al procés que es va trobar aglutinada. Aquesta simbiosi ve donada per la discriminació dels diversos barris al voltant de la capital. Principalment, amb Sant Roc i Pomar de Badalona, La Verneda de Barcelona i la Mina de Sant Adrià del Besòs, el Prat amb el barri de Sant Cosme va recopilar les mirades de la premsa i de la mentalitat popular. L'anomenat cine *quinqui* va fer proliferar els herois per alguns o delinqüents per a uns altres, com el Torete o el Vaquilla. A Sant Cosme hi han existit gran quantitat d'aquests personatges i fins i tot bandes com les del Tomasín o la del Perejil. També, en aquests moments, van proliferar unes mínimes barraques al costat dels ja decadents habitatges. El tancament dels habitatges, que en un primer moment i davant el rumor que serien destinats als empleats d'Iberia, va fer que molts s'ocupessin il·legalment, amb els posteriors problemes cívics.

Al 1977, s'iniciava la reforma integral del barri davant les protestes i mobilitzacions veïnals. Al 1982 començava la primera fase de remodelació del barri de Sant Cosme, i la segona al 1986, i dos anys més tard la tercera fase de remodelació del barri de Sant Cosme.

El barri de Sant Cosme ha estat un focus d'investigació constant de tot tipus. El seu aïllament parcial va ser objecte de la mirada de diversos estudiosos i especialistes de diferents àmbits per analitzar el seu passat més immediat, o si més no, les diferents problemàtiques existents. La debilitada memòria històrica no ha afavorit al seu reconeixement, provocant confusions. La historiografia no ha sabut explicar els successos de la fràgil i inesperada aparició en terra deltaica.

Els beneficis de la Barcelona olímpica de 1992, també va comportar pressió per a un barri que havia estat centre de drogoaddicció. A finals de 1991, molts veïns van començar a agafar la seva pròpia justícia. La lluita entre els narcotraficants i toxicòmans, va fer ressorgir un nou grup, les patrulles urbanes o manifestacions antidroga.

El Prat de Llobregat, 3 de maig de 2012